

ชุมชนแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

รู้จักตำบลแม่ทา

ตำบลแม่ทา อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน มีเนื้อที่ประมาณ 67,500 ไร่ พื้นที่ร้อยละ 80 เป็นหุบที่ล้อมด้วยเทือกเขาผีปันน้ำอันเป็นต้นกำเนิดห้วยเล็กๆ หลายสายที่ไหลรวมเป็นลำน้ำแม่ทาหล่อเลี้ยงคนในชุมชน ประชากรประมาณ 4,900 คน ส่วนใหญ่ทำเกษตร เช่น ปลูกข้าวโพด ปลูกผัก สวนลำไย มะม่วง เลี้ยงวัว โดยใช้พื้นที่บริเวณหุบเขา คนแม่ทาที่มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ฟังฟังและฟังพาอาศัยกันด้วยความเป็นเครือญาติ

พัฒนาการการเกษตรของชุมชนแม่ทา

ชุมชนแม่ทาเริ่มทำเกษตรแผนใหม่อย่างเข้มข้นในช่วงปี 2510 โดยมีบริษัทอินทนนท์สนับสนุนปัจจัยการผลิตทั้งพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี และรับซื้อผลผลิตในราคาประกัน บริษัทเอายาสูปพันธุ์เวอร์จิเนียมาให้ปลูกแทนพันธุ์พื้นเมือง หลังเก็บใบยาสูบส่งให้เตาบ่มแล้วบริษัทจะหักค่าใช้จ่ายต่างๆ เช่น ค่าพันธุ์ ค่าปุ๋ย แล้วถึงจ่ายเงินที่เหลือให้ชาวบ้าน ต่อมาบริษัทจ่ายเงินล่าช้า มีระบบคัดเกรดใบยาสูบมากขึ้น ชาวบ้านจึงปลูกยาสูบส่งให้บริษัทน้อยลงและหันไปปลูก ขิง กระเจี๊ยบ มันฝรั่ง อ้อย ถั่วลิสงเตา ถั่วฝักยาว แทน พอปี 2513 มีถั่วลิสงพันธุ์ไททานเข้ามามีผลผลิตดี ชาวบ้านหันมาปลูกถั่วลิสงมากขึ้น ปี 2518 บริษัท ไทยแอมยาสูบ จำกัด ได้เอายาสูปพันธุ์เวอร์จิเนียมาส่งเสริมอีกครั้งและใช้ทุนที่สูงกว่าเดิม เพื่อเพิ่มผลผลิต เป็นช่วงเดียวกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เข้ามาสนับสนุน

เงินกู้ ชาวบ้านจึงหันมาปลูกยาสูบและใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชปริมาณมาก ปี 2524 เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลได้นำข้าวพันธุ์ กข. 6 มาส่งเสริมทดแทนพันธุ์ข้าวพื้นบ้านและต้องใช้ปุ๋ยเคมี มีบริษัทธุรกิจเข้ามาส่งเสริมให้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนเพื่อบรรจุกระป๋อง จนกระทั่งข้าวโพดฝักอ่อนเป็นพืชหลักของชุมชน

บททวนตนเองสู่การหาทางออก

จากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวอย่างเข้มข้น ชาวบ้านกลับพบว่า ยิ่งขยันก็ยิ่งมีหนี้ เพราะปัจจัยการผลิตต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช อุปกรณ์ทางการเกษตรต่างๆกลับแพงขึ้นเรื่อยๆ แต่ราคาขายยังเท่าเดิม หนี้ซ้ำผลผลิตกลับตกต่ำ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลงและปัญหาทางสุขภาพที่เกิดจากการใช้สารเคมีทางการเกษตรและการทำงานหนัก เกิดปัญหาหนี้สินตามมาและขยายวงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ช่วงปี 2529 องค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ภาคเหนือ ได้เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำงานกับชุมชนทำให้ชาวบ้านแม่ทาเกิดการรวมกลุ่มพูดจากันทั้งในเรื่องวิถีชีวิตปัญหาปากท้อง การทำมาหากิน การจัดการทรัพยากร จนเกิดการรวมกลุ่มและมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการไปศึกษาดูงานพื้นที่ต่างๆ การทดลองทำ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน

ปี 2535 เริ่มลด ละ และเลิกการใช้สารเคมีทางการเกษตร หลังพบว่าการเกษตรเชิงเดี่ยวที่ผ่านมา ต้นทุนการผลิตสูง ดินเสื่อมโทรม สุขภาพทรุด จนปัจจุบันแม่ทากลายเป็นชุมชนแบบอย่าง เป็นแหล่งเรียนรู้การทำเกษตรกรรมยั่งยืน โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเองเป็นหลัก และชุมชนเชื่อว่า “เกษตรกรรมยั่งยืน” เป็นการทำการเกษตรที่อยู่บนศีลธรรม เป็นมิตรกับธรรมชาติ เป็นวิถีคิดและวิถีชีวิตของคนแต่ดั้งเดิมมา ทำให้พึ่งพาตนเองได้ ใช้ทรัพยากรต่างๆ รอบๆ ตัวมาเป็นต้นทุนการผลิตโดยที่ไม่ต้องใช้หรือใช้เงินลงทุนน้อยลง จึงทำให้มีรายจ่ายลดลง ครอบครัวเป็นสุข สุขภาพแข็งแรง ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร สิ่งแวดล้อมได้รับการรักษาดูแลตั้งนั้นวิถีเกษตรกรรมยั่งยืนที่เป็นระบบปฏิบัติการใช้สารเคมีทางการเกษตรนั้นไม่ใช่แค่เทคนิคการทำมาหากินเท่านั้น แต่กลายเป็นองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงเรื่องราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศาสนา และการเมืองท้องถิ่นให้เข้ามาอยู่ด้วยกัน

จากวันนั้นถึงวันนี้ ชุมชน ต.แม่ทา ได้พิสูจน์ถึงความเป็นหนึ่งในชุมชนตัวอย่างด้านการทำเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีเกษตรกรหลายคนเป็นตัวแทนรูปธรรมของการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและทางอาหารให้กับตนเองจากต้นทุนผืนดินที่มีอยู่ ประสบการณ์ดังกล่าวของชุมชนได้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนให้กับคนหลากหลายกลุ่มเข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง

จากการทำเฉพาะกลุ่มสู่การขยายผลในชุมชน

จากจุดเริ่มต้นในการมองหาทางเลือกใหม่ๆ เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มย่อยๆ กระจัดกระจายไปตามประเด็นรูปธรรมทางเลือกต่างๆ (กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารปุ๋ย ธนาคารข้าว กลุ่มผักอินทรีย์ เป็นต้น) ที่สามารถแก้ไขปัญหาของตัวเอง และทำงานพัฒนาชุมชน แต่ก็มีความเสี่ยงเพียงไม่กี่รายและเป็นสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับประชากรในชุมชน หากแต่ระยะเวลาและการทำงานของ

ชาวบ้านในพื้นที่ได้พิสูจน์ให้เห็นว่ารูปแบบกิจกรรมที่ยั่งยืนที่พวกเขาช่วยกันสร้างมาสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ ทำให้จำนวนเกษตรกรที่หันมาทำเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นและตระหนักร่วมกันว่าวิถีการเกษตรระบบนี้เป็นทางออกที่ยั่งยืน ผนวกกับความรู้ ประสบการณ์ เทคนิควิธีการที่ชัดเจนขึ้น แนวคิดในการขยายผลและผลักดันสู่นโยบายท้องถิ่นจึงถูกขับเคลื่อนมาจากกลุ่มเล็กๆ เหล่านี้

ต่อมากลุ่มองค์กรมีความเป็นปึกแผ่นมากขึ้น เกิดการหลอมรวมกลุ่มย่อยต่างๆ โดยใช้ชื่อว่าเครือข่ายคณะกรรมการกลางแม่ทา มีการทำงานภายใต้เครือข่ายนี้ประมาณ 10 กว่าปีจึงได้ยกระดับองค์กรให้เป็นนิติบุคคลเพื่อให้มีความสะดวกในการดำเนินงานและสอดคล้องกับสถานการณ์ มีการจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด เริ่มดำเนินการในเดือนมีนาคม 2544 เป็นต้นมา มีการดำเนินงานจัดการผลผลิตเพื่อให้สมาชิกจำหน่ายได้ในราคาที่เป็นธรรม มีการจัดการปัจจัยการผลิตร่วมกัน รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนร่วมกัน ผ่านกระบวนการฝึกอบรม ศึกษาดูงาน การคิดวิเคราะห์ร่วม การทดลอง เป็นต้น มีพื้นที่ในการดำเนินงาน 3 ตำบล คือ ตำบลแม่ทา ตำบลทาเหนือ ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

และกระทั่งบัดนี้ ได้มีการจัดตั้งเป็นสถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา ซึ่งมีการบูรณาการงานพัฒนาชุมชนในด้านเกษตรกรรมยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรเข้าด้วยกัน สถาบันฯ เป็นองค์กรหนึ่งภายใต้สหกรณ์ฯ ในสถาบันฯ มีการพัฒนาค้นทั้งในและนอกชุมชนในเรื่องทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม และมีปราชญ์ ชาวบ้าน ในชุมชน ที่เป็นแหล่งความรู้อันสำคัญยิ่งของชุมชน รวมไปถึงชุมชนอื่นๆ ในจังหวัด และเครือข่ายนอกจังหวัดอีกด้วย

จากงานขององค์กรชาวบ้านสู่งานขององค์กรบริหารส่วนตำบล

จากการสรุปบทเรียนของการทำงานโดยองค์กรชาวบ้านมองว่าอุปสรรคสำคัญ 2 ประการต่องานขยายผลเกษตรกรรมยั่งยืนคือ 1. ขาดงบประมาณ 2. ชาวบ้านหรือเกษตรกรในชุมชนไม่ยอมรับผู้รู้หรือแกนนำที่ไม่เป็นทางการ กลุ่มองค์กรชาวบ้านจึงมองว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นน่าจะเป็นช่องทางหรือ

กลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนหรือผลักดันการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในชุมชนให้มั่นคงและมีผลมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานรัฐ มีงบประมาณ ชาวบ้านทั่วไปให้ความเชื่อถือ อีกทั้งยังมีทรัพยากรบุคคลรองรับงานดังกล่าวได้ สถาบันฯจึงผลักดันให้สมาชิกและผู้ที่มีแนวคิดสอดคล้องกับสถาบันได้เข้าไปมีส่วนในการทำงานของ อบต. รวมทั้งการสนับสนุนข้อมูล ความรู้ ต่าง ๆ ที่องค์กรมี เพื่อให้เกิดแผนและนโยบายต่อการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนที่ตอบสนองชาวบ้านได้

นับแต่ปี 2547 เป็นต้นมาองค์กรบริหารส่วนตำบลแม่ทาได้เข้ามามีส่วนหนุนเสริมการพัฒนา ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ภายใต้แนวคิดที่จะทำให้ชาวบ้านยอมรับ กลุ่มองค์กรชาวบ้านที่ทำงานด้านเกษตรกรรมยั่งยืนอยู่ก่อนเพราะกลุ่มองค์กรเหล่านี้มีทุนองค์ความรู้ ประสบการณ์ และแหล่งความรู้ที่ชัดเจนโดยเริ่มต้นตั้งแต่การปรับเปลี่ยนระบบการบริหารและสร้าง วัฒนธรรมองค์กรใหม่ เพื่อให้องค์กรชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น และเพื่อให้แผนและงานพัฒนา ด้าน การเกษตรและทรัพยากรถูกให้ความสำคัญ โดยมีการปรับเปลี่ยนระบบการบริหารดังนี้

1. สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดนโยบายท้องถิ่น กล่าวคือ สามารถเข้ามามีส่วน ร่วมในการบริหารงานของ อบต. เช่น ร่วมออกข้อบัญญัติการจัดการป่าชุมชน, การพัฒนา ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และอื่นๆ, การจัดเวทีประชาคมแต่ละหมู่บ้านโดยทั้งนายกและ สมาชิกอบต.ทั้งหมดจะเข้าร่วมด้วยทุกครั้ง
2. ทำให้ผู้นำและองค์กรชาวบ้านมีส่วนร่วมและบทบาทในการดำเนินงานของ อบต.คือ มีผู้นำ ชาวบ้าน ผู้รู้ เป็นตัวแทนร่วมในการพิจารณาแผน
3. สร้างความเข้าใจ พัฒนาบุคลากรของ อบต. ในเรื่องระบบเกษตรกรรมยั่งยืน มีการอบรมแก่ สมาชิกและเจ้าหน้าที่อบต.ในเรื่องทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืน
4. สลายกรอบระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายสภา คือให้ทั้งสองฝ่ายได้มีการทำงานร่วมกัน และให้ บทบาทฝ่ายสภาในการร่วมพิจารณาแผน
5. วางสัดส่วนการทำงานของเจ้าหน้าที่โดยให้ทำงานหลัก 60 % อีก 40 % ทำงานร่วมกับ ชุมชน ลงพื้นที่เพื่อปรับทัศนคติและเกิดการเรียนรู้ปัญหาที่แท้จริงของคนในชุมชน

การบริหารงานที่เน้นให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทและร่วมมือกัน ส่งผลให้เกิดการวิเคราะห์ปัญหา ของชุมชนโดยเฉพาะการทำเกษตรที่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอก ปุ๋ย สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์ และ อื่นๆ อันนำมาสู่แนวทางและนโยบายของ อบต. ต่อการสนับสนุนระบบเกษตรกรรมยั่งยืนด้วยวิธีการ ดังกล่าวค่อยๆทำให้เจ้าหน้าที่ของอบต.ได้ศึกษาและเข้าถึงปัญหาของชุมชนมากขึ้น ชุมชนเองก็มี บทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของ อบต. รวมถึงได้เห็นและเคารพผู้รู้ที่เป็นเกษตรกรหรือ ชาวบ้านด้วยตนเอง นับว่าเป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อแกนนำด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเป็นแกนนำที่ไม่เป็นทางการ

โดยนโยบายและกิจกรรมที่สำคัญในช่วงที่ผ่านมาหลายประการ อาทิเช่น

- ออกระเบียบของตำบลว่าด้วยเรื่องอาหารปลอดภัย โดยมีสาระสำคัญว่า ห้ามติดป้ายโฆษณา สารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในที่สาธารณะ ห้ามทดลองฉีดสารป้องกันกำจัดวัชพืชในที่สาธารณะ และเก็บ ภาษีร้านค้าที่จำหน่ายสารป้องกันกำจัดศัตรูพืชในอัตราที่แพงกว่าร้านค้าทั่วไป

- งานพัฒนาแนวคิดและรูปธรรมเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นความร่วมมือระหว่าง อบต.และ สหกรณ์ การเกษตรยั่งยืนแม่ทาจำกัด โดยทาง อบต.แม่ทาได้ประสานให้สหกรณ์ฯ เป็นฝ่ายจัดกระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาให้เกิดกลุ่มเกษตรกร เนื่องจากสหกรณ์ฯ มีความพร้อมทางด้านความรู้ ประสบการณ์ และ เทคนิค ส่วน อบต.จะเป็นกลไกในการสนับสนุนงบประมาณ ประสานเชื่อมโยงและติดตาม โดยสหกรณ์ฯ จะจัดทำโครงการเสนอต่อ อบต.เพื่อพิจารณาแล้วจึงดำเนินการร่วมกัน ผลการดำเนินงานปรากฏว่ามี เกษตรกรที่มีวิถีการผลิตในระบบเกษตรกรรมยั่งยืนเพิ่มขึ้นประมาณ 140 ครอบครัวเมื่อรวมกับทุนเดิมจะมีจำนวนประมาณ 250 ครอบครัว คิดเป็น ร้อยละ 20 ของจำนวนครัวเรือนในชุมชน

- งานรณรงค์ เผยแพร่ อบต.และองค์กรชาวบ้านร่วมจัดกิจกรรมสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับ องค์กรชุมชนในประเด็นทางนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น สิทธิบัตรสิ่งมีชีวิต ข้อตกลง เขตการค้าเสรีแบบทวีภาคี พืชตัดแปลงพันธุกรรม

- ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร (ข้าวโพด -หน่อไม้) กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาระบบ เกษตรกรรมยั่งยืนต่อไป เนื่องจากว่าการปรับเปลี่ยนจากเกษตรเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรกรรมยั่งยืนบาง ครอบครัวอาจจะยังไม่พร้อม จึงต้องค่อยๆ เปลี่ยนโดยลด ละ เลิกการใช้สารเคมี และสร้างการพึ่งตนเอง ของปัจจัยการผลิตไปที่ละน้อย

- จัดทำโครงการต่างๆ เพื่อลดการใช้สารเคมีทางการเกษตรและส่งเสริมให้ประชาชนได้บริโภค อาหารที่ปลอดภัย โครงการที่สำคัญๆ เช่น โครงการรับซื้อหอยเชอร์รี่ โครงการอาหารปลอดภัยใน โรงเรียน โดยอบต.ประสานกับเกษตรกรในชุมชนจัดหาวัตถุดิบให้กับโรงเรียน นอกจากนั้น อบต.ได้ ประสานความร่วมมือกับอนามัยตำบลในการตรวจสอบสารเคมีตกค้างในพืชผักที่ต้องซื้อมาจากตลาด แล้วมาทำเป็นอาหารให้เด็กนักเรียน

- การพัฒนาตลาดทางเลือกเพื่อ รองรับผลผลิตปลอดสารเคมี โดย อบต.ได้ สนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายตลาด ทางเลือกซึ่งเกิดขึ้นหลายจุดในตัวเมือง เชียงใหม่ และกำลังดำเนินการสร้างตลาด ทางเลือกในโรงพยาบาล

- ร่วมมือกับกลุ่ม เครือข่าย และ พันธมิตรนอกชุมชนในการกำหนดนโยบาย การเกษตรที่เหมาะสมและเอื้อต่อการสร้าง เสริมสุขภาพของคนในชุมชนและสังคม

ทั้งนี้ความร่วมมือระหว่างกันอยู่บนฐานความเชื่อว่าการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนให้ เกิดขึ้นในชุมชนเป็นบทบาทและภารกิจร่วมกันของทุกฝ่าย ส่วนบทบาทขององค์กรบริหารส่วนตำบลจะ

เป็นกลไกสนับสนุนทั้งงบประมาณ และการออกข้อบังคับ ข้อบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาระบบเกษตรกรรมยั่งยืนที่มั่นคงต่อไป....

“เป้าหมายคือต้องการขับเคลื่อนเรื่องเกษตรยั่งยืนหรือเกษตรพอเพียง อยากเห็นคนแม่ทามีอยู่มีกิน ไม่มีหนี้สิน มีแบ่งปัน มีความเป็นพี่เป็นน้อง อากาศดี น้ำดี ดินดี สุขภาพดี แนวทางของเราคือจะสร้างองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง เมื่อเข้มแข็งแล้วเรากำหนดทิศทางแม่ทาได้ทั้งหมด ให้สหกรณ์เป็นคนปักธงขับเคลื่อนเกษตรยั่งยืนทรัพยากรของแม่ทา สถาบันฯ จะทำงานด้านองค์ความรู้ทุกสาขาในชุมชน อยู่ภายใต้สหกรณ์ซึ่งเป็นนิติบุคคล บทบาทและภารกิจของสถาบันฯ จะทำงานขับเคลื่อนในภาพรวมทั้งหมด ให้สหกรณ์เน้นเรื่องธุรกิจ สถาบันทำงานเรื่ององค์ความรู้ ทำงานทุกเรื่อง และทั้งหมดมารวมกันตรงนี้

การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด เป็นแค่เครื่องมือให้คนมารวมตัว หัวใจคือต้องสร้างให้คนศรัทธา ความศรัทธาจะเกิดขึ้นได้ต้องสร้างความโปร่งใส การสร้างแผนที่ดีในชุมชน ให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการรวมตัว ให้ความรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน หลังจากนั้นจะได้คนที่มีความออกมา มีจุดเด่นออกมารวมกลุ่มกัน ให้มีส่วนร่วม สร้างอุดมการณ์ทำงานเพื่อบ้านเพื่อชุมชนเรา ให้คุณค่าความสำคัญของเขา

แนวทางการจะพัฒนาไปสู่เป้าหมายให้สำเร็จให้คนอยู่ดีมีกิน กินอึมนอนอุ่น ไม่มีหนี้สิน ไม่ขายที่ดิน คือทุกคนต้องมาช่วย ต้องสร้างการมีส่วนร่วม แล้วพากันไปสู่เป้าหมาย ให้คุณค่าทุกคนมีความสำคัญหมด บทเรียนการทำงานที่ผ่านมาคือขับเคลื่อนเป็นกลุ่มก็ยังไม่พอ รวมตัวขับเคลื่อนเป็นเครือข่ายชุมชนก็ยังไม่พอ ทำงานด้วยรูปแบบสหกรณ์ก็ยังขับเคลื่อนได้ไม่เต็มที่ จึงมาตั้งเป็นสถาบัน ฯ พยายามทำงานกับทั้งตำบล เชิญตัวแทนคนในท้องถิ่น เข้ามาเป็นกรรมการ

ทิศทางข้างหน้าคือมีกลไกสถาบันทรัพยากรและเกษตรยั่งยืนฯ เป็นแกนหลักของชุมชน ทำงานร่วมกับ อบต. เราจะสร้างคนเข้าไปทำงานในระดับตำบล เป็นนายก อบต. อบต.ต้องรับใช้ชุมชน ต่อไปนี้ อบต. ต้องทำสัญญากับองค์กรชุมชน ทำตามนโยบายที่หาเสียง ไปหวังจากโครงสร้างอื่นว่าจะมาทำให้ไม่มีความยั่งยืน นี่คืเป้าหมายของเรา ให้นำหน้าตรงนี้”

- ประพัฒน์ อภัยมูล -